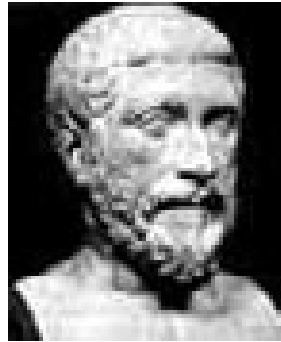

ПИТАГОРЕЈСТВО И МАТЕРНИТЕТСКЕ МИСТЕРИЈЕ

1. УВОД

Према Паусанији, који нам даје Питагорин родослов¹, Пифагора је у четвртом колену потомак Хипаза који је, услед неуспелог отпора који је покушао да пружи Доранима, напустио Флијунт и отишао на острво Самос.² Пифагора праунук Хипазов, унук Еуфронов а син Мнестарха, родио се на острву Самос највероватније 571-570.п.н.е. а умро око 497.³ Само рођење Пифагоре везано је за чудо и пророчанство. Захваљујући посредништву свога учитеља Талеса који је, посредништвом Самског тиранина Поликрета, био препоручен фараону Амазису ради даљег проучавања египатских мистерија. Тако је Пифагора 535. у храму у Теби посвећен у Изидине мистерије где су му учитељи били свештеник Оинуфрикс и један од врховних свештеника Сонхис. Падом Египта под Персијанце Пифагора је период од 525.- 522. провео у заробљеништву у Вавилону где се срео са учењем Зороастера-Заратустре и био инициран у овдашње матернитетске мистерије. Након Поликратове и Камбизове смрти 522.п.н.е., Пифагора је остао у Вавилону још две године да би се 520. вратио на Самос који је сада контролисао Дарије. Остаће непознато како се Пифагора избавио из ропства. У сваком случају, непосредно након повратка на самос Пифагора је отишао на Крит

Пифагора

¹ О самом месту рођења Пифагоре у изворима постоји извесно несагласје. Климент Александријски наводи “ Пифагора Самоски према хипоботу био је син Мнестарха. Аристоксен у својој књизи *Живот Пифагоре*, као и Аристарх и Теопомп, говори да је он родом из Тира. Према Неанту (Neanthes), он је родом из Сирије или из Тира. На овај начин, испоставља се да је Пифагора рођењем варварин (Strom.I,62,1-3). Ми смо се определили са Самос као место рођења – што је најчешће изношена тврдња у изворима- дакле, за ону могућност коју подржавају најпознатији Пифагорини биографи (Лаертје, Јамвлих и Порфирије) сматрајући да изворе које наводи Климент Александријски треба узети са одређеном резервом.

² Пausанија, *Водић по Хелад*, II,13,1,2

³ *Istorija filozofije*, knj.I, str.43; J.Bukhart, *Povest grčke kulture*, III, 250

да се упозна са правним системом који је овде владао и одмах по повратку на Самос основао школу коју је прозвао полукруг о чему Јамвлих пише да:

„... је основао школу у граду Самосу,“ Питагорин полукруг “која је под овим именом позната још и данас, у којој становници Самоса одржавају политичке скупове”⁴

2. Оснивање питагорејског братства

Питагора се није много заржао на родном Самосу. Незадовољан духом који је владао не само на Самосу већ и у читавој Јонији, 518. се преселио у град Кротон на југу Апенинског полуострва, у колонији Велика Грчка. Као што видимо, Лаертије греши када Питагорин одлазак у Кротон приписује несугласицама са Поликратом⁵ који више није међу живима. Далеко приближније истини делује Јамвлихов податак да је “Питагора био незадовољан начином живота људи са Самоса и интересовањем за предавања иако су са других страна долазили бројни људи да га слушају.”⁶ Можда најближи истини је Ј.Буркхарт када каже : “Не знамо да ли је, можда, желео да се супротстави и оном дионизијском заносу који је тада носио грчки свет и касније постао тако злогласан и у доњој Италији као култ Либерера и Либерера; сигурно је да су још позније питагорејке биле присталице чистог, једноставног култа. У сваком случају, он се у једној ствари нашао на путу тадашњег начина осећања, упозоравајући све да избегавају” честољубље и славољубље, који највише изазивају завист, а и кретање међу многима”⁷ што је значило : “Доле агон, који иначе влада целим животом!”⁸ Са друге стране, није искључено да је Питагора своју делатност пренео на просторе Велике Грчке предосетивши све снажније персијске ударе на Јонију. Како било, на просторима Велике Грчке створило се ново седиште хеленске просвете и моћи.⁹

Јамвлих пише и у томе сасвим сигурно претерује да је Питагору у Кротону први пут слушало преко шест стотина људи од којих већина нису били философи већ људи задивљени његовом појавом и начином живота.¹⁰ У исто време Питагора, као представник аристократске политичке мисли, врло брзо је стекао и велики број политичких истомишљеника, с обзиром да је Велика Грчка била аристократска.¹¹ Школа коју је у Кротону основао Питагора и њена организација представљале су новину у дотадашњем подучавању али и у етичко-философском учењу. Познато је да су ученици школе увели заједницу добара – што ће се касније срести код првих

⁴ Iamblich, *Vita Pyth.*, 5, 29

⁵ Diog. Laert., *Vitae*, 8, 1,3

⁶ Iamblich, *Vita Pyth.*, 6, 29

⁷ Porphyrius, *Vita Pyth.*, 31

⁸ J. Bukhart, *Povest grčke kulture*, 4, 148

⁹ М.Н.Ђурић, *Историја хеленске етике*, 109

¹⁰ Iamblich, *Vita Pyth.*, 6, 29 - 30

¹¹ Р. Д. Лукић, *Историја политичких и правних теорија*, 85

хришћана – која није требало да буде лажна фигура једнакости већ узајамно изједначавање, испомоћ међу посвећенима и као таква најистинскији израз дубоке посвећености.¹² Тако је Питагора од физичара и астронома постао етичар и политичар који је, проповедајући вишу и лепшу етику, „заносио масе исто онако како их увек и свуда заноси свако ко проповеда чисти живот”.¹³

Питагорину школу у Кротону, која ће касније постати позната и под именом Питагорино/ Питагорејско братство, неки су сматрали за политичка удружења¹⁴ што су образлагали чињеницом да су сви аристократски елементи Јужне Италије подржавали Питагору и отварање његових школа у овом делу Велике Грчке. Истини за вољу, проучавање политичког устројства друштва представљало је тек један истргнути сегмент из етичког учења Питагорејског братства¹⁵ иако је сам Питагора имао политичку власт у Кротону, Сибарису, Таренту, Хераклеји, Метапонту, Тауроменију, Регији (Ређо), Химери, Катани, Агригенту и другим градовима Велике Грчке и јужне Италије.¹⁶ У овим градовима налазила су се питагорејска братства чији су чланови узевствovali у борби аристократије против демократије.

Када је око 510. године дошло до сукоба демократије против аристократије у граду Сибарису и када су представници демократије на челу са атлетом Телисом победили, представници аристократије, међу којима и питагорејци, били су протерани а њихова имовина конфискована. Кротонски аристократи су организовали контранапад на Сибарис и напад је у потпуности успео: демократија поражена, аристократија поново на власти.¹⁷ Овај устанак довео је до бурних реакција демократије у самом Кротону где је убрзо дошло до устанка који је резултирао протеривањем питагорејаца. Полибије је оставио податак да су између 450- 440. године седишта питагорејаца спаљивана а они сами протеривани или убијани.¹⁸ Утицај Питагоре и његовог братства на ширење културе и образовање људи у Кротону јасно се очитује у изјавама савременика самог братства које гласе „Нашта су други градови према Кротону” и Страбонова “*Последњи Кротоњанин још је раван првом међу осталим Хеленима*”¹⁹

Од самог оснивања братства Питагора је установио правила за све чланове која је сам најдоследније поштовао. Чланови су се обавезивали заклетвом на лојалност према самом учитељу као и једни према другима, морали су да чувају тајну пред профанима, имали су тајне знакове распознавања док су Питагорина предавања слушали искључиво ноћу. Безусловно су се придржавали етичких прописа и тек онда, ако су положили испит, смели су лично да дођу пред учитеља и у његов дом

¹² J. Bukhart, *Povest grčke kulture*, IV, 148

¹³ М.Н. Ђурић, *Историја хеленске етике*, 109

¹⁴ Р. Д. Лукић, *Историја политичких и правних теорија*, 85 ; *Istorija filozofije*, knj. I, str. 43-44.

¹⁵ Koplston, *Istorija filozofije – Grčka i Rim*, 73

¹⁶ Koplston, *Istorija filozofije – Grčka i Rim*, 73; *Istorija filozofije*, knj. I, str. 43

¹⁷ *Istorija filozofije*, knj. I, str. 43

¹⁸ Polibije, II, 39

¹⁹ Strabo, 6, 262; Cicero, *invent.* II, 1 према М.Н. Ђурић, *Историја хеленске етике*,

што су сматрали за своју велику срећу. У складу са философским учењем, ученици нису смели да једу месо, јаја и пасуљ. Вино није било забрањено али се препоручивала вода. Најстрожије је било забрањено убијање животиња које човеку не наносе озледу или уништавање узгојеног дрвета.²⁰ Од њих се очекивало да се облаче једноставно а понашају скромно, да се „никада не препуштају смеху, а ипак не изгледају строго”²¹. Није требало да се заклињу боговима јер „сваки човек треба тако да живи да буде достојан да му се верује без заклетве”²². Нису смели да приносе крвне жртве, већ да се клањају пред олтарима који нису укаљани крвљу²³. Поштовање закона је било обавеза²⁴. При крају дана требало је да сами себе упитају каква су зла починили, које су дужности занемарили, какво су добро учинили²⁵. Увођење у питагорејско друштво подразумевало је, дакле, поред очишћења тела кроз апстиненцију и самоконтролу, очишћење ума научним студијама.

3. Питагорејство и матернитетске мистерије

Питагорино учење и организација братства карактеристична је и по томе што је у потпуности изједначила мушкарца и жену. Тиме је доказано не само то да се не ради о ономе што је подразумевала класична философија већ о нечем много дубљем као што је поштовање женског принципу при чему је учењем о сеоби душе успостављена и једнакост полова у најдубљем смислу. Питагора је везан за женски принцип – делфијска пророчица Питонија прориче његово рођење,²⁶ од делфијске свештенице Темистоклеје – Аристоклеје прима знања,²⁷ Деметра му преко Херакла даје лек,²⁸ према Хермину његов боравак у Хаду бележи мајка²⁹ а он рукописе завештава својој супрузи Теано која их оставља својој ћерки Дамо.³⁰ Женски принцип као носећи, животворни принцип је за питагорејце светиња и са тиме у складу треба разумети савет који Теано даје некој жени да када иде мужу заједно са хаљином скине и стид а кад одлази да га поново обуче заједно с хаљином. Упитана „који стид?” она је одвратила: „Онај због кога ме зову женом.”³¹ Дакле, она која затрудни и рађа носи у себи свету природу материнства и ону која утемељује женски принцип; поштовање физичког материнства као светиње уобличава и однос питагорејца према браку.

²⁰ В.Дјурант, *Живот Грчке*, 180

²¹ Diog. Laert., *Vitae*, 8, 1,23 -24

²² Diog. Laert., *Vitae*, 8, 1,22

²³ Diog. Laert., *Vitae*, 8, 1,22

²⁴ Diog. Laert., *Vitae*, 8, 1,23

²⁵ В.Дјурант, *Живот Грчке*, 180

²⁶ Iamblich, *Vita Pyth.*, 2,2-3

²⁷ D.Laertije, *Vitae*, 8,1, 21

²⁸ Porphyry, *antro nymph.*, 34

²⁹ D.Laertije, *Vitae*, 8,1, 41

³⁰ D.Laertije, *Vitae*, 8,1, 42

³¹ D.Laertije, *Vitae*, 8,1, 43

Према схватању питагорејаца, рађање деце је дужност а сама обљуба се посебно наглашава. Из Теаниног одговора поводом једне друге прилике, јасно је да супрузи не треба очишћење пре него што уђе у Деметрин храм као што је то захтевано у египатским племенима.³² За неиспуњење дужности испашта се у Деметрином подземном дому јер је то огрешење о светињу жене.³³ Са друге стране, велики значај је имало одбацавање оријенталних обичаја као што је полно општење са мајком, сестром или ћерком³⁴ као и сваког афродитског хетеризма који Питагору сузбија указивањем на њиљадугодишњи грех срамног дела локридског Ајанта.³⁵ Баховен скреће пажњу да се Питагора најодлучније супротстављао последицама култа Афродите и изопчењима култа Диониса при чему се, у тој антиафродитској усмерености, питагорејци и епикурејци скоро преплићу.³⁶

Повезивање Питагоре за деметријски принцип продужава се и у другим појавама. Своју побожност је, како Лаертије наводи, обављао једино на жртвенику Аполона Животворног на Делосу стављајући само пшеницу, јечам и жртвене колаче³⁷ док је, према Порфирију, Деметри принео захвалност за спознају теореме у виду бика начињеног од пшеничног брашна³⁸ чиме се јасно ставља до знања да је Деметра и извор дарова духа, креативна снага. У поштовању заповести да се не ломи хлеб (као Деметрин плод) налази се још једном принцип поштовања матернитета из чега следи да се народи уједињују око неизломљеног хлеба.³⁹ Колико је поштовање деметријског принципа имало превагу над осталима, види се из чињенице да је на Питагорином месту подигнут Деметрин храм.⁴⁰ Поред наведеног, питагорејски списи названи Света реч које је, по традицији, записала Питагорина мајка за време његовог боравка у Хаду приказани од стране појединих аутора као списи о Деметријиним мистеријама⁴¹ док је сам Питагора доведен у везу са Елеусинским мистеријама и Флијунтом који се одликовао Деметријиним мистеријама.⁴²

Женски, стваралачки принцип проналазимо и у Лаертијеовом податку да је Питагора предавања држао искључиво ноћу⁴³ која је у орфизму итекако поштована као прамајка свега јер храни и одгаја мудрог Крона, старија је од светлости, помиње се пре дана којим влада.⁴⁴ Отуда је код питагорејаца свети карактер ноћних пророчанстава или пророчанстава у сну као и појава да се оваква пророчанства везују првенствено за жене. Самим тим што је нераскидиво везана за матерински принцип, ноћ

³² J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 636

³³ D.Laertije, *Vitae*, 8,1, 21

³⁴ Iamblich, *Vita Pyth.*, 31,210

³⁵ Iamblich, *Vita Pyth.*, 9,50

³⁶ J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 637

³⁷ D.Laertije, *Vitae*, 8,1,13

³⁸ Porphyrius, *Vita Pyth.*, 36

³⁹ J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 637

⁴⁰ Iamblich, *Vita Pyth.*, 30,170

⁴¹ J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 638

⁴² Pausanija, *Vodič po Heladi*, 2,12.,1,2 упоредо са 2,13,1,2

⁴³ D.Laertije, *Vitae*, 8,1, 15

⁴⁴ J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 639

Demeter und Hekate, c. 450 BCE

Деметра и Хеката са снопом жита,
5.сталеће п.н.е

је правда; због тога се обављање судске службе чланова ареопага врши ноћу, док се становнице Атлантиде одевају у црно као судије у борби на немесијким погребним играма, седају на земљу и пресуђују ноћу. Ноћ се, дакле, повезује са женским, пасивним и подсвесним аспектом. Истовремено, ноћ као и вода представља симбол плодности и потенцијала; ноћ представља недостатак знања непосредно пре открочења, спознаје и наступајуће зоре. Недостатак знања је неопходан ради истинског открочења.⁴⁵

За питагоризам и његове појаве па, самим тим, посредно за деметријску мистерију најстарије орфике, везују се Платонов погледи на достојанство материнства о чему пише Аристотел.⁴⁶ Сиријан пише „о слагању Орфеја, Питагоре, Платона”⁴⁷ док Цецес преноси легенду о Платоновој куповини Филолајевих књига-Платон их

прима из руку руку питагорејских жена из чега изводимо закључак да га оне сматрају питагорејцем.⁴⁸

Nebojša Ozimić

PYTHAGOREANISM AND MATERNITY MYSTERIES

Pythagoras founded his brotherhood in Kroton in southern Italy, having partially realized his idea of the ideal ruling of wise men. Within the framework of its existence and activities, the Pythagorean brotherhood immeasurably contributed to the foundation or development of modern sciences, like astronomy, music, physics, medicine and mathematics, having constantly advocated the ruling of aristocratic thought.

The Pythagorean brotherhood insisted on the observance of maternity mysteries as one of the pillars of their philosophical and religious teaching. Pythagoras himself was devoted to Isis, Delphic and Eleusinian mysteries and much credit goes to him for the preservation of certain knowledge that he brought from his travels through Egypt and Babylon.

⁴⁵ Kamings, *Sve o simbolima*, 316

⁴⁶ Aristot., *Metaphys.*, I,6,987 b 11, 988 a 3 ff

⁴⁷ J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 659

⁴⁸ J.J. Bahofen, *Matrijarhat*, 659